

Juhani Rantakylä

Melkein lentäjä itsekin

Klaus Savolaisen eli Juhani Rantakylän kertomuksia ja muistikuvia lapsuudesta ja nuoruudesta vuosilta 1932-1960

Kauhavan lentosotakoulun Stiegliz-koulukone sodan jälkeen

Kuva: Laukkanen Jyrki, Suomen ilmavoimien historia 22 Koulukoneet (2003)

Melkein lentäjä itsekin

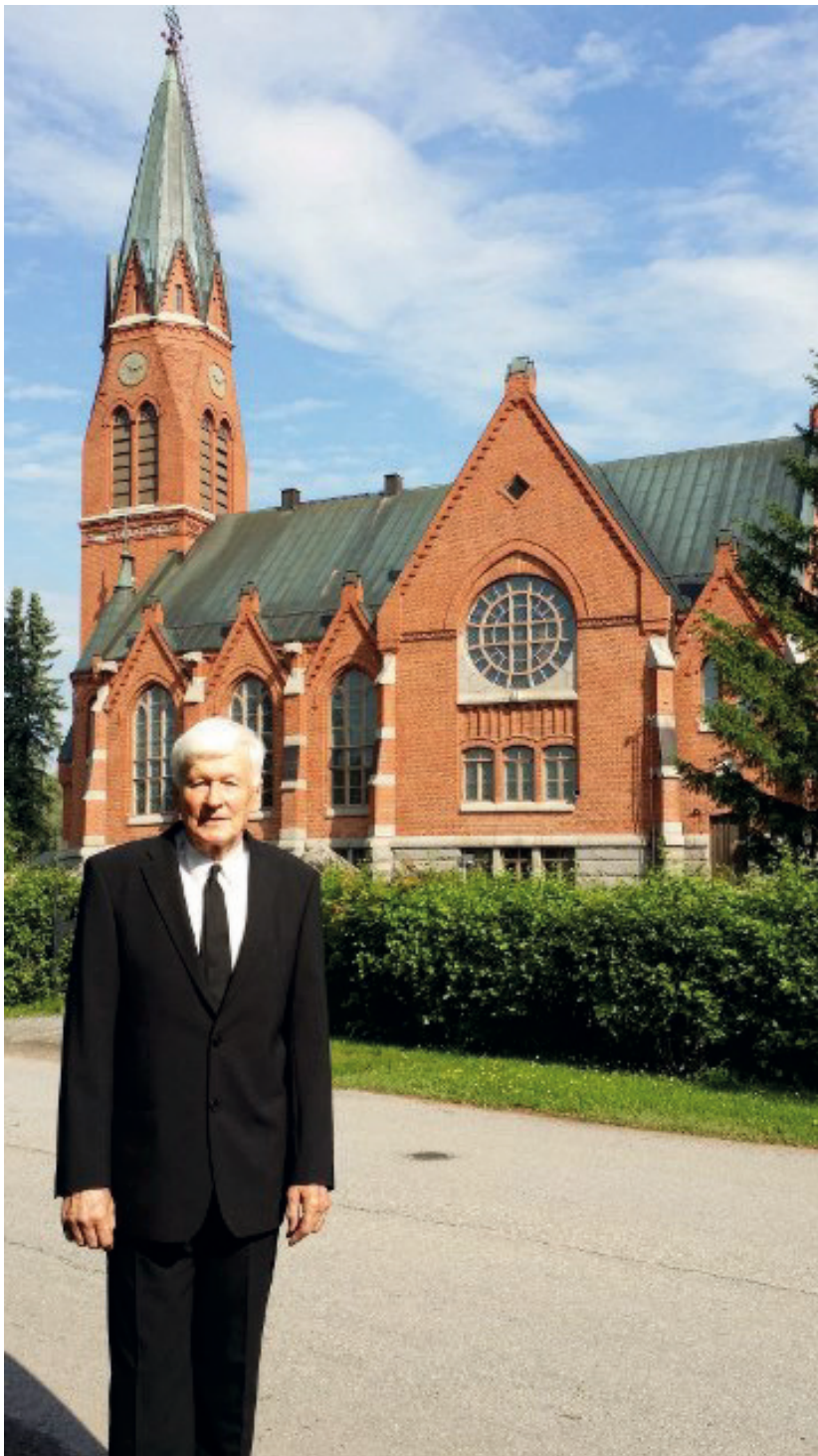
Kirjan kannessa oleva värikuva Stieglitz-koulukoneesta on teoksesta Laukkanen
Jyrki, Suomen ilmavoimien historia 22 Koulukoneet 2003

© 2019 Juhani Rantakylä
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-951-568-956-6

Melkein lentäjä itsekin..

Klaus Savolaisen alias
Juhani Rantakylän

LAPSUUS JA NUORUUS
vuosilta 1932 - 1960

Tekijä Kauhavalla lapsuutensa kotikirkon edessä serkkunsa hautajaisissa kesällä 2014. Valokuvan otti tekijän Kaisa-vaimo.

Sisällys

Valokuva kirjoittajasta	4
Sisällys	5
Alkusanat	6
Muistoja Sortavalasta ja Kannakselta	7
(Ks. Kuvaliitteet 1 - 13)	
Muistoja Kauhavalta ennen sotaa	13
(Ks. Kuvaliitteet 14 - 20)	
Sota-aika 1939-1944 Kauhavalla	24
(Ks. Kuvaliitteet 21 - 32)	
Muutto Mikkeliin	51
(Ks. Kuvaliitteet 33 -	
Sodanjälkeiset pulavuodet Mikkelissä	56
(Ks. Kuvaliitteet -50)	
Esivanhempieni vaiheita	104
Savolaisten sukuhistoriaa	
Sompin suvun vaiheita	108
Kaisa-vaimoni syntyperästä	111
Viitasalon ja Vuorensivun sukuhistoriaa	
Liite 1: Sompin sukutaulu	
Liite 2: Kustaa Somppi	
Liite 3: Ilma Somppi	
Liite 4: Frans Pihlgren	
Liite 5: Anna-Maija Lähde, os. Pihlgren	
Kuvaliitteet 1 - 51	112 - 172

Alkusanat

Päästyäni eläkkeelle minulla oli runsaasti aikaa selailla vanhaa perhealbumia ja irrallisia valokuvia elämäni alkuajoista lähtien. Monet valokuvien kuvaamat tilanteet kumpusivat muistojen hämäristä ja alkoivat elää uudelleen. Valikoin niistä muutamia merkittävimpiä ja liitin ne kirjalliseen tuotantooni, johon sain virikkeitä syntymäkaupunkini Sortavalan kaupungin historiasta, vanhempieni kertomuksista, Kauhavan Lentosotakoulun ja Suomen Ilmailun historiasta. Käynti Tikkakosken lentokonemuseossa palautti elävästi mieleen ensimmäiset käynnit Kauhavan lentokentällä ja konehalleissa isäni johdolla. Sompin sukhistoria selkisi Sukuseuran avulla ja vanhempieni suku tutustumalla elossaolevien jäsenten kertomuksiin kirjallisten dokumenttien ohella. Käynnit lapsuuteni maisemissa vahvistivat muistikuvia. Olisi ollut jälkipolvia ajatellen jonkinasteinen vahinko antaa kaiken aineiston jäädä unhoon olemalla kirjoittamatta niistä lainkaan.

Siksi olen hyvin kiitollinen paitsi Kaisa-vaimolleni myös tyttärelleni Anna-Katriinalle ja hänen puolisolleen, jotka innostivat asiassa minua ja avustivat muistelmieni korjausluvussa saaden primäärikokoelman valokuvineen julkaistua kopiolaitoksen avulla. Sen pohjalta olen halunnut saada nyt lopullisen teokseni julkisuuteen jaettavaksi laajemmalti mahdollisen kiinnostuneen yleisön luettavaksi koti-Suomen ulkopuolellakin.

Ajattelin, että teokseni julkaisu osuisi juuri nyt oikeaan ajankohtaan, kun Suomen Ilmavoimat viettää 100-vuotisen toimintansa muistoa ja lukijani saattaisivat olla kiinnostuneita lentotoiminnan alkuvuosikymmenten tapahtumiin liityvästä oheismateriaalista läheltä seuranneiden henkilöiden kuvausten mukaan.

Mielenkiintoisia lukutuokioita toivottaen:

Mikkelissä hääpäivämme muistopäivänä 18.9.2019

Juhani Rantakylä

Muistoja Sortavalasta ja Kannakselta

Loppiaisena 1931 avioon päätnyt Ilmavoimien vänrikki **Ferdinand (Vertti) Savolainen** käyskenteli juhla (paraati) -uniformussaan hammaslääkäri **Ilta Regina os. Sompin** kanssa Juhannus-aattona Vakkosalmen puistossa Sortavalan kaupungissa osallistuakseen Sortavalan lahdella eräällä saarella pidettävään kokkojuhlaan vuonna 1932. Pian perille päästyään Ilta-äitini alkoi tuntea voimakkaita synnytyspoltoja. Esikoinen halusi syntyä maailmaan vähän ennen laskettua aikaa. Alkoi olla kiire kättilön luokse kaupunkiin Turunkatu 5-7, jossa pariskunnalla oli vuokra-asunto ja äitini vastaanottohuone.

Vanhempani olivat tutustuneet Sortavalan Kasinolla useisiin upseeripariskuntiin siellä pidetyissä upseerien illanvietoissa. Heistä luutnantti **Saarela** tarjoutui auliisti kuljettamaan armeijan moottoriveneellä äitini takaisin kaupunkiin. Synnytys tapahtui ilman komplikaatioita kättilö **Anni Grönvallin** avustuksella 24.6.1932 illalla klo19.00. Perheystävät kutsuivat vastasyntynyttä "prinssiksi" ja nimimerkki "Kille" runoili 25.6.vanhemmilleni:

*"Papan ja Mamman sydän se onnesta käännähti,
kun tuleva "kenraali" ensi kertaa äännähti".*

Hellä Pesu puolestaan kirjoitti 12.7.1931 aloitettuun vieraskirjaan rukouksen: *"Rikkautta ja kunniaa en pyydä, vaan anna minulle nöyrä ja viisas sydän". - (Vrt.Kuningas Salomonin rukous, 2.Aik.1;7-10).*

Kaupungin kättilö, neiti **Aino Takkunen** kävi tarkistuskäynnillä Juhannuspäivänä 25.6.1932 klo 16.00 todeten kaiken olevan kunnossossa. Kastepappi **Arvi H. Kujala** oli vierailut ensi kertaa odottavan äitini kodissa 14.11.1931 ja kastetilaisuuteni järjestettiin Turunkadun asunnossamme 28.8.1932. Kastepappini oli nuorena vasta valmistuneena palvellut tuona vuonna Kuolemajärven väliaikaisena viranhoitajana ja oli jostain syystä tullut erääksi monista perheystävistämme. Arvelisin syyksi herännäisyhteydet jo äitini lukioajalta Lapuan Yhteiskoulusta, josta äitini oli aikoinaan päässyt ylioppilaaksi. Kummieni nimet selviäisivät Lakkautettujen Seurakuntien Keskusarkistosta Sortavalan seurakunnan kastekirjasta.

Kun äitini vaihtoi kapaloitani kuiviin, hän tarttui hennoista säaris-

täni kiinni ja ojensi jalkani - ja voi kauhistus! Oikea jalkani osoittautui toista senttimetriä vasempaa lyhemmäksi! Ei taitaisikaan tulla "kenraalia" pojusta, jonka pitäisi olla fyysisesti virheetön - ainakaan Ilmavoimiin pyrkiessään!

Isäni oli Kadettikoulusta valmistuttuaan saanut palvelukseen astumismääräyksen vuonna 1930 Toisen Erillisen Merilentolaivueen Kasin-hännän lentotukikohtaan Laatokalle. Virka-asunto sijaitsi tukikohdan välittömässä läheisyydessä. Lentokonehallin näin Sortavalasta lähdettyämme vuonna 1936 vasta seuraavan kerran venäläiseltä laivalta käsin Vanhan Valamon pyhiinvaellusmatkallani 26-27.8. 1996. Lentokonehalli näytti melko hyljätyltä yksinäisyydessään verrattuna siihen, mitä vanhat valokuvat albumissamme silloisista näkymistä kertoivat. Vain ruostuneen hallin rakenteet törröttivät rantamalla.

Äitini oli aloittanut hammaslääkäriuransa Vaasan kaupungissa, jossa hän tutustui mahdollisesti Kasinolla sikäläisen kaupunginlääkäri **Lojanderin** poikaan, jota puhuteltiin "**Pokuksi**", ja johon hän ihastui mutta joka silloisen suojauksen puutteessa miekkailussa sai piston silmänsä. Seurasi vaikea vamma, johon "Poku" myöhemmin menehtyi. Tästä johtuen äitini kertoi päättäneensä, että hän "ottaa mieheksen ensimmäisen upseerin, johon hän tutustuu upseerikerholla"! Näin kävikin sittemmin Kauhavalla 1920-luvun lopulla.- Myöhempinä vuosina äitini näytti isälleni "Pokun" kuolinilmoitusta Vaasa-lehdestä, johon isäni äreästi tokaisi: "Ei liikuta meitä"!

Avioiduttuaan isäni kanssa 1930 äitini oli muttanut aluksi Kasin-hännän upseeriasuntoihin, josta käsin hän talvisaikaan hiihteli Laatokan jäitä myöten vastaanotolleen keskikaupungille. Äitini ahkera hiihtely oli hänen kertomansa mukaan herättänyt uteliaisuutta kaupunkilaisten mielissä heidän kysellessään toisiltaan: "Kuka lienee tuo nuori ja reipas hiihtäjätyttö?". Sortavalan Kaupungin Historiakirjassa (s. 187) mainitaan kaupungissa tuolloin toimineen 4 hammaslääkärinä: **Hellä Krogerus, Jenny Pelkonen, Ila Savolainen** ja hra **K. Muukkonen**. (Sortavalan Kaupungin Historia, julk. U.Karttunen, Sortavalan Kirjapainon Osakeyhtiö 1932, ss. 186-187).

Tappisänky erillisessä makuuhuoneessa Sortavalan keskustan kivitalossa. On keskiyö. On pimeää. Herään selittämättömään kiukunpurkaukseen. Lienenkö ollut ensimmäisessä uhmaiässäni vai olinko kuu-

mehoureissa. Äitini kertoman mukaan olin pian syntymäni jälkeen sairastunut kovaan kuumetautiin ja horjunut elämän ja kuoleman välillä vuorokausia. Silloin puutteellisten lääkintäolosuhteiden vallitessa äitini oli tuskissaan puhjennut hätärukouksiin elämäni puolesta ja ihme oli tapahtunut! Kuume alkoi laskea ja poika vähitellen parantua. Nyt olin jo hyvissä voimissani mutta kiukkuinen. Olin noussut seisomaan tappisängyssäni pitäen laidoista kiinni, pomppien tasajalkaa paikallani ja huutaen silmittömästi. Kuuleeko kukaan? Onko ketään edes kotona? Heti tänne! Pelottaa ja ahdistaa. "Kau", joksi kuulema itseäni olin kutsunut Klaus-nimeä lyhennellen, oli nyt hirveän vihainen! Huutoni herätti tietenkin vanhempani. Ovi aukeaa ja valot syttyvät. Isä ja äiti rientävät kilpaa sänkyni luo - tosin väsyneinä ja ärtyneinä. Isäni, joka oli tottunut sotilaalliseen komentoon, ei voinut sietää uhmakasta käytöstäni, vaan läimäytti kämmenellään takamuksilleni! Siitäkö äitini pohjalaisena luonteeltaan kimmastui, otti vesiastian ja heitti sen vedet isäni silmille ja huudahti: "Lasta ei saa lyödä!". Vesi valui pitkin tapetoitua seinää. Kastunut tapetti irtosi liimauksestaan ja alkoi valua alaspäin. Minä olin kuulemma pidellyt tappisängyn laidoista kiinni ja pomppinut tasajalkaa riemastuneena ja kiljuen ilosta! Käyttäytymiseni äkillinen muutos oli hämmästyttänyt vanhempani, jotka rauhoittuneina ja huvittuneina olivat hiipineet takaisin vuoteisiinsa. Seuraavana aamuna olin kertonut "herrasväkemme" lastenhoitajalle innoissani: "Yöllä oli tota (sota), vettä meni seinään!" Lastenhoitaja oli tietenkin kysellyt hämmästyneenä vanhemmiltani, mitä esikoinen mahtoi oikein tarkoittaa ilmaisullaan. Äitini oli hämillään joutunut tunnustamaan hänelle yöllisen episodin, jossa vanhempieni vastakkaiset kasvatusmenot olivat törmänneet toisiinsa. Isäni oli saanut lapsuudessaan kokea patriarkaalisen käsittelyn kaikkea lapsen uhmakäyttäytymistä kohtaan ja äitini puolestaan oli jostain omaksunut "modernimmat" ja väkivallattomammat menetelmät.

"Poju", joksi minua myös kutsuttiin, halusi osoittaa aikuisille mielihyvänkin tuntemuksia polkemalla lattiaa jaloillaan ja lausumalla silmät kirkkaina karjalaisittain: "Poju tälleen tepsuttaa!". Käyttäytymiseni oli kuulemma huvittanut vanhempiäni joltisesti.

Kotimme oli useampikerroksinen kivirakenteinen kerrostalo kaupungin keskustassa. Sen sisäpihalla olin usein leikkinyt yksikseni. Erään kerran olin väsynyt leikkeihini ja pyrin kotiin alakerran portaiden kautta. Portaikossa sijaitsi eräs kaupungin harvoista hissilaitteista. En tietenkään osannut käyttää hissikoneistoa, joten jäin odottamaan

jonkun aikuisen saapumista paikalle, jotta olisin päässyt mukaan portaiden kiipeämisen asemesta. Niinpä eräs hienostunut iäkäs täti ottikin minut ystävällisesti mukaansa hissimatkalle. Hän ei kuitenkaan vienyt minua heti kotiini vaan johdatteli minut oman "lukaalinsa" eteisen kautta olohuoneeseensa. Huone oli sisustettu juhlavasti antiikkihuonekaluilla, itämaisella plyyshimatolla ja upealla kristallikruunulla. Katseltuani hetkisen haltioituneena näkymää olin tokaissut yks'kantaan: "Kyllä 'teillä' on hianoo!".

Oli alkutalvi ja ulkona oli satanut jalanpainuman verran ensi lunta. Olin saanut joululahjaksi pienet lasten "näystinsukset", joita olin lähtenyt innostuneena kokeilemaan kerrostalomme sisäpihalle. Hiihtoharjoitteluni oli erittäin järjestelmällistä. Olin hiihtänyt ensin latuni suoraviivaisesti ja kääntänyt ladun päässä sukset edellisen ladun viereen ja jatkanut näin melkein koko piha-alueen. Harjoitteluani oli seurannut alakerran ikkunasta eräs kutomotäti, joka oli kutsunut työtoveriaan seuraamaan huvittuneina liikuntaani, josta he sittemmin olivat informoineet vanhempianikin. Liekö toimintani ollut osoitusta jostain perusteellisuuden piirteestä luonteessani?

Olin tutustumiskäynnillä äitini vastaanottohuoneessa. Tarkastelin järjestelmällisesti erilaisia hampaiden hoitovälineitä, jotka omituisuudellaan ja runsaslukuisuudellaan ihmetyttivät pientä uteliasta miehenalkua. Katseltuani aikani kysäisin kuulemma äidiltäni: "Onks' nää tähellisii (tarpeellisia)?" Mahtoiko kysymys sisältää myös ajatuksen ja toiveen, joutaisiko niistä jokin omiin leikkeihini?

Myöhemminä vuosinani olin kysynyt vastaavassa tilanteessa kotiapulaiseltamme, **Työne Valjakalta**, joka oli siivoamassa vastaanottohuonetta: "Tekisimmekö näistä yhdessä makkaratehtaan?!" Työne muisti kysymykseni läpi elämänsä. Hänen sisarensa **Vieno** oli muuten hänen apunaan lastenhoidossa Kauhavalla, josta isäni otti valokuvan albumiimme. Selaillessamme nuoruusvuosinani äitini kanssa perhealbumiamme monet isäni ottamat valokuvat Sortavalasta ja Kannakselta palauttivat mieleeni kokemiani tilanteita, joita äitini täydensi kertomuksillaan. Muistan elävästi, kuinka soutelimme valkealla lainaveineellä Sortavalan lahdella kauniina keväisenä sunnuntaina 16.5. 1934 ja saman vuoden juhannus-aattona tai kuinka olimme sunnuntaikävelyllä kaupungin keskustassa. Minut puettiin aina tällöin kuten vierailuillammekin siisteihin polvihousuihin, kiiltävillä napeilla varustettuun merimiestakkiin, polvisukkiin ja kiiltonahkakenkiin.

Isäni sai sekä arvon että palkankorotuksen kun hänet ylennettiin

Kirjoittaja kertoo perhealbumin elävöittämänä syntymästään ja esivanhempien vaiheista alkaen lapsuudestaan Sortavalassa ja Kauhavalla nuoruuteen saakka Mikkeliissä. Hän kuvaa elämänsä realistista todellisuutta, millaisena hän on sen iloineen ja murheineen kokenut. Sotaa edeltänyt varhaislapsuus sisälsi onnellisimmat ja huolettomimmat elämykset, mutta sota pudotti nuoren kansa- ja oppikoululaisen karuun pula-aikaan, jolloin oli alettavat ottaa vähitellen vastuuta elämän selviytymistaisteluissa. Onnelliset rakastumiskertomuksetkaan eivät jääneet vaille ahdistusta, mutta asteittainen seesteisyys toi lohtua elämän tuleviin vaiheisiin, joista kirjoittaja on kertonut vielä julkaisemattomissa jatkoteoksissaan. Sukuhistoriassaan hän kertoo Suomen ilmavoimien 100-vuotiseen historiaan liittyen isästään Laatokan Merilentolaivueen vänrikistä Ferdinand Savolaisesta ja äidistään Sortavalan kaupungin neljänneistä hammaslääkäristä Ilta Somppi -Savolaisesta vuosilta 1930-1945 ja Kauhavan Lentosotakoulun ohjaajaopettajasta kapteeni, myöh. majuri Vertti Savolaisesta, myöh. Rantakylästä ja vaimostaan Ita Reginasta Mikkeliissä perheineen vuosilta 1945-1960, jolloin tapahtumat liittyvät Rantakylän kartanon historiaan silloisessa Mikkelin maalaiskunnassa.

